

Et eksplosivt anklageskrift.

Av overløge Johan Scharffenberg.

N. K. Dahl: Stormaktenes kamp om Norge og Skandinavia 1939—40.

I Det tyske angrep på Norden. En militærpolitisk studie utgitt av forfatteren. Forhandlet i kommisjon hos Tiden Norsk Forlag, Oslo 1948.

I

FORFATTEREN er ingeniør, utdannet ved Norges Tekniske Høgskole i Trondheim, og vernepliktig fiser. Han deltok i krigen i Norge 40, måtte senere dra til Sverige og dere til England. Under oppholdet i Sverige skrev han en bok han selv hadde kalt «Det politiske felttog om Norge 1940», men som i den svenske utgave fikk tittelen «Den norske tragedien». Den utkom under pseudonymet «Harald K. Johansen» i Federativs forlag i Stockholm 143, etter at forfatteren var kommet over til England. Dens skarpe kritikk vakte uvilje, formodentlig ær blant de militære, og det var i bane å sette ham under krigsrett, en det ble opphevet. Senere var han sstnok i Canada. Den nye boken: delvis preget av samme tankegang, men bygger på det langt fyldigere materiale som nå er offentliggjort. Mens han var spydig mot «ohl» i den første boken, er han nå tskillig mildere mot ham, men jentar og skjærer sin kritikk navn- g av generalstabens.

Anden del om vestmaktenes forold burde helst vært utgitt sam- dig så arbeidet kunne blitt bedømt om et hele, men første del bringer tlelser av en så alvorlig karakter t de straks bør komme til offentlig røvelse. Framstillingen av de fak- ske forhold er det på mange punk- et ikke synderlig å innvende mot. å langt min viten rekker — forfat- teren gjør selv (s. 237—244) rede for lne kilder. Kritikken må vesentlig ette seg mot hans urdering av ut- ekklingen og av de motlver han til- egger dens ledere, men her bruker an delvis en tendensiøs gjengivelse iv fakta.

Forfatteren burde overalt navngitt

de personer han omtaler, f. eks. s. 56: «På Gardermoen satt en av Quis- lings nærmeste medarbeidere som plasskommandant», s. 57: «I henhold til de tyske orienteringer kunne føl- gende norske offiserer anses som protyske, om enn på forskjellig grunnlag: Forsvarsministeren, sjefen for sjøforsvaret i Sør-Norge, kommandanten i Narvik. Kollektivt ble det norske officerskorps betraktet som potensielle forbundsfeller av tyskerne.» S. 107—108 nevnes «sekre- tæren i Landsorganisasjonen» med kritikk av hans opptrreden i april 1940 — det var Ellas Volan som tross sitt forhold da og under riksråds- forhandlingene ennå har en viktig post i L.O.

En fell s. 56 bør nevnes: «I Øst- fold var det dessuten særlig vanske- ligt å foreta en hurtig mobilisering på grunn av våpensituasjonen. Under krisen i 1930-årene fryktet det norske borgerskap at arbeiderklas- sen skulle bevæpne seg og ta makten. Fra de militære myndigheters side ble det derfor gitt direktiv om at geværene på magasinene skulle gjøres ubrukelige. Dette skulle skje ved at en viktig del av geværet, f. eks. slagfjæren, skulle fjernes og oppbevares på et hemmelig sted. I det utpregede industridistrikt, Øst- fold, ble denne bestemmelse ikke endret senere. Om denne gevær- utskruing som har vært merkelig lte omtalt i pressen, opplyste Wilh. Münster Rollsen («Fra Oscarsborg til Hegra», 1945 s. 63): «Av frykt for indre uroligheter ble i 1918 slagfjæ- rene tatt ut av alle geværer. Senere ble slagfjærene hvert år satt inn i så mange geværer som trengtes for våpenøvelsene, og etter at disse var avsluttet ble fjærene tatt ut igjen. I 1936 bestemte imidlertid Regjering- en at slagfjærene — etter divi- sjonsjefens nærmere bestemmelse — kunne settes inn igjen. Dette var ikke bestemt for i. divisjon. Da kri- gen plutselig kom 9. april, rakk ikke bøsse-makeren å få satt inn slagfjæ- ren igjen i alle geværer, men måtte

til lide sende dem med transporten i egne kasser. På den måten ble sa- ken hurtig ordnet».

Denne i seg selv ontvistelige ord- ning ble altså ikke innført «i 1930- årene», men i 1918 da det virkelig var atskillig (tåpelig) revolusjons- stemning blant arbeiderne, under påvirkning fra den russiske revolu- sjon 1917. Regjeringen — også Ny- gaardsvolds — kjente forholdet. (I Sveits har de vernepliktige uniform og våpen hjemme, hvilket i høy grad letter mobiliseringen; fortjener de norske vernepliktige ikke like stor tilnærmelse?)

Jeg vil ikke oppta mer plass med kritikk av enkeltheter, men gå over til forfatterens urderinger. Her er en utgrlig dokumentasjon nødven- dig fordi det gjelder alvorlige an- klager, hvis faktiske grunnlag svik- ter.

Regjeringens og generalstabens forhold til mobiliseringen 9. april ble allerede omtalt i «Den norske tragedien» i uttrykk som «forvansk- ning av regeringens mobiliserings- ordre»; «generalstabens ingrep og avbrøt mobiliseringen av den norske hæren» (s. 62); «generalstabens dår- emot inte bara saboterade ordern utan slöt de första dagarna en fak- tisk fred med tyskarna därför att den inte var enig om att föra krig».

Det gjelder spørsmålet om mobi- liseringsordrens innhald og general- stabens gjennomførelse av den. For- fatteren burde gjort rede for gene- ralstabens tidligere inntrengende henstilling om mobilisering, men i den nye boken (s. 85) begynner han med 9. april:

«Ved 2—3-tiden fattet arbeiderparti- regjeringen beslutning om mobilisering. — — — Regner en forsvarsmini- steren, som var generalstabsoffiser, med til generalstabens, får en et klart bilde av hvordan politikernes hensikt ble for- dreid i generalstaben; ved å sammen- liggne uteriksministerens med general- stabens ordre til befolkningen. Uter- rikministeren gav to ganger den 9. april

Forfatteren kjenner Undersøkel- seskommissjonens inngående under- søkelse av dette spørsmål, både i innstillingen (s. 99 fig.) og i bila- gene, bind II (s. 202 fig.). Med hans egne ord kan det derfor sies: Hans «teknikk» er «likefram forbløffende enkel»: forsvarsministeren Ljung- berg som aldri hadde arbeidet i ge- neralstabens, blir (s. 85) regnet «med til generalstabens», derved flyttes hans ansvar over på generalstaben fra Regjeringen, og denne får æren av å ha forordnet en «alminnelig åpen mobilisering som generalsta- ben forusket».

I neste artikkel skal forfatterens øvrige anklager mot generalstabens og andre offiserer bli gjengitt.

Johan Scharffenberg.

uttrykk for at alt hva Norge hadde av forsvar skulle mobiliseres. Uteriksmini- steren offentliggjorde gjennom pres- sen og over radio at alminnelig mobi- liseringsordre var utgått. Generalstaben besluttet at mobiliseringsorden bare skulle gå ut over post, telefon og tel- graf. Generalstaben innskrenket altså sambandet nedover til de midler som Abwehr hadde fått instruks om å ør- vake. På egen hånd besluttet general- staben at innkalling av soldatene først skulle skje tre dager etter at landet var utsatt for et lynangrep».

S. 82 fig.: «Konkret blir det et spørs- mål om Abwehrgruppen hadde forbind- elser innen det spillet når det gjaldt de vanskeligheter som oppstod i forbin- delse med mobiliseringen av det norske forsvar. At det måtte være en slik for- bindelse, hadde den norske befolkning en intuitiv følelse av den gang begiven- hetene var ferske». Forfatteren siterer her en amerikansk journalist Leiland Stowe, og fortsetter: «Fra en politisk synsvinkel er det ikke tvil om at «Ab- wehr-gruppen» og generalstabens arbeid etter parallelle linjer. Begge grupper gikk inn for at nordmennene ikke skulle gripe til våpen. Hele begivenhetsforløpet viser dette med all ønskelig tydelighet. Men hvorvidt det var noen direkte for- bindelse mellom de to grupper, om den var organisert og foregikk noe samar- beid av den art at det rammes rent juridisk etter den nåværende rettsopp- fatning, er ennå uklart. — — — Undersøkelsene etter krigen har avdek- ket enkelte forhold som snarere øker enn minsker mistanken om at det må ha foregått noe mer enn et generelt politisk samarbeid.» I umiddelbar sam- menheng hermed taler forfatteren om «5. kolonne».

S. 95: «Spørsmålet om den 5. kolonne var borgerskapet interessert i å fortie helt for ikke å reise ubehagelige klasse- messige spørsmål. Dessuten var det nød- vendig å fordreie bildet av begivenhets- forløpet slik at den norske militærstat ikke framstod som en saboterende gruppe og Arbeiderpartiets politikere som den drivende kraft bak motstanden. Teknikken som Undersøkelseskommissjo- nen har benyttet for å oppnå dette er likefram forbløffende enkel; general- stabsoffiseren Ljungberg betraktes som representant for arbeiderbevegelsen. Dette juridiske trikk ut fra konstitusjo- nelle betraktninger, har gjort et ærtek inntrykk særlig på de menn som sitter innen arbeiderbevegelsens apparat.» Forfatteren kritiserer deretter utnev- nelsen av Ljungberg, men for den har virkelig Regjeringen selv ansvar; han var den vekste av kandidatene den gang.

S. 109: «— — — Men hovedårsaken til forvirringen og til at tid gikk tapt, skyldtes generalstabens mobiliserings- ordre. Også mobiliseringsorden var et dementi av uteriksministerens opplys- ning».

S. 128: «Heldigvis var hverken Regje- ringen eller befolkningen særlig belem- ret med kjennskap til mobiliserings- skjemaet eller krigsoppstillingsplanen for den norske hærs».

«La gå med befolkningens uviten- het, men Regjeringens uvitenhet var en uforvarlig feil, i det minste burde den forsvarsministeren, uteriksmini- steren og statsministeren (som i 1939 en tid også styrte Forsvarsde- partementet) ha rede på mobilise- ringsreglene. Kohls egne uttalelser 9. april viste tydelig at han ikke kjente de forskjellige former for mo- bilisering, hans uttalelse like før av- reisen 9. april ved det «tilfeldige intervju, som var foranlediget av N.T.B.s folk» (Undersøkelseskommi- sjonens innstilling s. 101), om at det var bestemt alminnelig mobilisering, viser bare at han ikke kjente ord- rens innhold. Statsråd Ljungberg gav generalstaben ordre om såkalt «stille» mobilisering, dens sjef oberst Håttedal protesterte skarpt, men ble avbrutt av statsråd Lie («Herrene har fått sin ordre»). Avvikelsene fra

åpen mobilisering (med bruk av Kringkastlingen, plakater osv.) skyld- tes den ordre generalstaben fikk, og ikke noen sabotasje fra dens side. Tvert om utvidet den omfanget av innkallelsene. Undersøkelseskommi- sjonen skriver (innstillingen s. 112): «Det er tidligere omtalt at general- stabssjefen, oberst Håttedal, natten til 9. april på eget ansvar gav ordre til å innkalle flere avdelinger enn bestemt i den mobiliseringsbeslut- ning som ble meddelet ham av stats- råd Ljungberg. I seg selv er det na- turligvis en betenkelig sak å handle i strid med direktiver fra overordnet myndighet. Kommisjonen finner til tross herfor å måtte uttale sin an- erkjennelse overfor oberst Håttedal for hans tiltak». Tillegget var ca. 14 000 mann (s. 100).